

УДК 378:159.9-051:[316.454.5:005.336.2]-047.37(045))

*АНГЕЛІНА ШКУРКО, аспірантка кафедри педагогіки,
методики та менеджменту освіти, асистент
кафедри практичної психології, Українська інженерно-
педагогічна академія, Україна
ORCID 0000-0002-9874-7684
anhelinashkurko@gmail.com*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПСИХОЛОГІЇ

*ANHELINA SHKURKO, Postgraduate student of the Department
of Pedagogy, Methods and Management of Education,
Assistant of the Department of Practical Psychology
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Ukraine*

THEORETICAL JUSTIFICATION OF THE STRUCTURAL- FUNCTIONAL MODEL OF THE DEVELOPMENT SYSTEM OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN PSYCHOLOGY

У статті автором проаналізовано науково-педагогічну, методичну та спеціальну літературу з метою теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології. Науковцем розкрито змістове наповнення кожного з представлених структурних компонентів, а саме: методологічно-цільового, змістовно-процесуального та діагностико-результативного. Автор дійшов висновку, що для ефективності впровадження висвітленої моделі системи необхідним є створення відповідних організаційно-педагогічних умов, зокрема: спеціального розвивального середовища й моніторинг результатів розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців із психології.

Ключові слова: структурно-функціональна модель, компоненти, комунікативна компетентність, фахівці з психології.

Summary. In the article, the author analyzed scientific-pedagogical,

methodical and special literature, with the aim of theoretically substantiating the structural-functional model of the system for the development of communicative competence of future specialists in psychology. The scientist revealed the content of each of the presented structural components, namely: methodological-target, substantive-procedural and diagnostic-resultative. The author comes to the conclusion that for the effectiveness of the implementation of this system model, it is necessary to create appropriate organizational and pedagogical conditions: the creation of a special development environment and monitoring of the results of the development of communicative competence of future specialists in psychology.

Key words: structural-functional model, components, communicative competence, specialists in psychology.

Meta: теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель системи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні в Україні вкрай важливою є професійна підготовка компетентних фахівців з психології, які здатні вирішувати будь-які професійні завдання. Насамперед, маємо на увазі "розвиток компетентностей студентів на основі принципів фундаментальності, універсальності, інтегративності, варіативності, практичної спрямованості" (*Харківська, 2009*).

Як зазначають О. Коваленко, М.Лазарев та Н. Корольова, "основними шляхами розвитку систем освіти є: постійне оновлення змісту вищої освіти з метою більш повного забезпечення потреб суспільства...; орієнтація на забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці; формування професійних і соціально-особистісних якостей, які дозволили б повністю реалізувати інтелектуальний потенціал; поглиблення автономії та забезпечення академічної незалежності закладів освіти, посилення їх зв'язків з роботодавцями; розширення академічної мобільності студентів, що дозволить повніше реалізувати їх інтелектуаль-

ний потенціал" (Коваленко, Лазарєв & Корольова, 2012).

Аналіз досліджень і публікацій.

Основні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з психології представлено у працях Т. Григоренка, Н. Іванової, М. Марценюка, О. Матвієнко, С. Погорілої, Л. Руденко, О. Ткачук та інших. Теоретичні питання розвитку комунікативної компетентності розкриті в наукових доробках Дж. Р. Андерсен, Ф. Бацевича, Л. Барановської, А. Богуш, О. Головка, М. Євтуха, Ю. Жукова, В. Звягінцева, Л. Карамушки, Т. Симоненко, Н. Чепелевої, Т. Яценко та інших. Однак проблема розробки ефективної структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології залишається й надалі актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розробки структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної компетентності (КК) майбутніх фахівців (МФ) з психології нами проаналізовано наукові доробки вітчизняних учених (О. Корніяка (Корніяка, 2011), О. Низовець (Низовець, 2011), Л. Пляка (Пляка, 2010), Л. Руденко (Руденко, 2016), І. Соколова (Соколова, 2021), котрі займалися дотичною проблематикою.

Отже, структурно-функціональна модель системи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології складається з таких структурних компонентів, як: методологічно-цільовий, змістовно-процесуальний, діагностико-результативний. Розкриємо суть кожного з них.

До методологічно-цільового компонента відносять мету (розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології), зміст, завдання, методологічні підходи (комунікативний, компетентнісний, аксіологічний, особистісно орієнтований, системний і діяльнісний), принципи, функції (інформаційно-гносеологічна, емоційно-мотиваційна, операційно-організаторська, рефлексивно-прогностична).

Для досягнення мети необхідним є вирішення таких завдань: сприяти

усвідомленому розумінню МФ з психології важливості розвитку їх КК задля продуктивної майбутньої професійної діяльності та прагненню щодо її удосконалення; підвищувати рівень володіння компетенціями під час проходження різних видів практик; розвивати й удосконалювати навички комунікативних ділових та особистісних стосунків з клієнтами; виявити дієві форми, методи та засоби розвитку КК МФ з психології; розробити діагностичний інструментарій для визначення рівня розвитку КК МФ з психології.

Розвиток КК МФ з психології повинен ґрунтуватися на загальнонаукових і спеціальних принципах. До загальнонаукових принципів відносимо: принцип науковості, який полягає у відповідності розвитку КК МФ з психології активним науковим здобуткам (сучасні технології, методики, методи та засоби; провідні погляди науковців, методологічні підходи тощо); принцип цілісності й системності, що спрямований на розвиток КК МФ з психології як системи взаємодії структурних компонентів, з внутрішніми та зовнішніми взаємозв'язками; принцип гуманізації та толерантності, який пов'язаний з формуванням у МФ загальнолюдських цінностей, морально-духовних поглядів, усвідомленням свого місця у житті, поваги до особистості клієнта та його проблем; принцип наступності, що забезпечує поступовий, цілеспрямований і безперервний розвиток КК щодо вдосконалення компетенцій МФ з психології; принцип активності, який проявляється у свідомому прагненні МФ до розвитку власної КК, удосконалення набутих компетенцій. До спеціальних принципів належать: принцип єдності загальної та професійної культури спілкування, що реалізується в опануванні МФ з психології норм поведінки з клієнтами, традицій спілкування з уміннями підтримувати бесіду за допомогою вербальних і невербальних засобів мовлення; принцип мотивації, що пов'язаний з умінням підтримувати та зберігати внутрішні й зовнішні мотиви до розвитку власної КК, вирішення професійних проблем; принцип комуніка-

тивної взаємодії, що ґрунтується на вмінні контролювати власну поведінку, бажанні спілкуватися із своїми клієнтами, адекватності сприйняття співрозмовника із здатністю до емпатії, поваги, довіри до клієнта, що допомагає прояву ініціативи, упевненості, самостійності у застосуванні необхідних методів, форм, засобів для досягнення мети; принцип прогнозування щодо вирішення кожної конкретної проблеми з урахуванням власного ставлення вирішувати проблему клієнта, рівня складності, застосування різних прийомів, передбачення можливих труднощів тощо; принцип конфіденційності, збереження особистісних даних своїх клієнтів, прояву відповідальності; принцип рефлексії та самоорганізації, що передбачає формування в МФ з психології здатності до самокритики, самооцінювання власної комунікативної професійної діяльності, регулювання процесу комунікації відповідно до ситуації.

До змістовно-процесуального компонента відносимо: об'єкт (процес професійної підготовки МФ з психології), суб'єкт (МФ з психології), структуру, форми (ділові ігри, моделювання ситуацій, дискусії, вебіари, воркшопи тощо), методи (проекти, кейс-технології, портфоліо тощо) і засоби (друковані, наочні та технічні).

До діагностико-результативного компонента входять: критеріальний апарат розвитку КК МФ з психології (критерії - когнітивно-мовленнєвий, інтегративно-комунікативний, діяльнісно-перцептивний), діагностичний інструментарій оцінки рівня розвитку КК МФ з психології та очікуваний результат упровадження розробленої моделі системи розвитку КК МФ з психології.

До діагностичного інструментарію відносимо: анкетування, опитування, тестування, оцінювання проходження практики, написання контрольних робіт, складання іспитів, заліків тощо.

Очікуваним результатом упровадження представленої моделі є розвинена КК МФ з психології, що досягається завдяки розвитку змістового наповнення всіх компонентів структурно-функціональної моделі.

Слід зазначити, що реалізація висвітленої моделі системи можлива завдяки забезпеченню організаційно-педагогічних умов розвитку КК з психології – створення спеціального розвивального середовища (освітній процес за наявності такого середовища буде спрямований на самореалізацію, саморозвиток, самовдосконалення МФ з психології; усвідомлення власної значущості, потреби в розвитку КК, її удосконаленні; за цієї умови відбуватиметься ефективна комунікативна взаємодія суб'єктів, де кожен здатен до співпраці; підтримка мотивації до пізнавальної активності МФ з психології, до розвитку КК; організація взаємозв'язку аудиторної, позааудиторної діяльності та проходження практики; використання в освітньому процесі нових ефективних педагогічних технологій), моніторинг результатів розвитку КК МФ з психології (діагностування рівнів на початку, під час та після розвитку їх КК, виявлення динаміки її розвитку).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розроблена структурно-функціональна модель системи розвитку КК МФ з психології направлена на підготовку кваліфікованих фахівців, котрі мають високий рівень розвитку КК, що забезпечують ефективну майбутню діяльність.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі системи розвитку КК МФ з психології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Коваленко, О. Е., Лазарев, М. І., Корольова, Н. В. (2012). Формування

у майбутніх інженерів-педагогів компетентності з проектування методик навчання електроенергетичних дисциплін. Харків: УПА. 204 с. С. 9–10.

Корніяка, О. М. (2011). Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*, 8, 33–45.

Низовець, О. А. (2011). Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. (Автореф. дис. ... канд. психол. наук), Київ. 24 с.

Пляка, Л. В. (2010). Психологічні особливості розвитку професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів. (Автореф. дис. ... канд. психол. наук), Київ. 22 с.

Руденко, Л. А. (2016). Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах. (Дис. ... д-ра пед. наук), Вінниця. 509 с.

Соколова, І. М., Колчигіна, А. В. (2021). Психологічні особливості акцентуації характеру студентів-психологів. *Матеріали LIV конференції Укр. інж. пед. акад.*, 11–14 трав. 2021 р., Харків. Відновлено з <http://surl.li/jazoz>.

Харківська, А. А. (2009). Розвиток інформаційної та технічної компетентностей майбутніх учителів як педагогічна проблема. *Проблеми трудової та професійної підготовки*, 4, 171–177.

Korolova, N. V. (2012). Formuvannya u maibutnikh inzheneriv-pedahohiv kompetentnosti z proektuvannya metodyk navchannya elektroenerhe-tychnykh. Kharkiv: UIPA. 204 s. S. 9–10.

Korniiaka, O. M. (2011). Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv na riznykh etapakh iikh profesiinoho stanovlennia. *Humanitarnyi visnyk DVNZ "Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody"*, 8, 33–45.

Nyzovets, O. A. (2011). Osobystisni determinanty rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv. (Avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk), Kyiv. 24 s.

Pliaka, L. V. (2010). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku profesiinoi komunikatyvnoi kompetentnosti u maibutnikh provizoriv. (Avtoref. dys. ... kand. psykhol. Nauk), Kyiv. 22 s.

Rudenko, L. A. (2016). Teoretychni ta metodychni zasady formuvannya komunikatyvnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannya u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh. (Dys. ... d-ra ped. nauk), Vinnytsia. 509 s.

Sokolova, I. M., Kolchyhina, A. V. (2021). Psykholohichni osoblyvosti aktsentuatsii kharakteru studentiv-psykholohiv. *Materialy LIV konf. Ukr. inzh. ped. akad.*, 11–14 trav. 2021 r., Kharkiv. Retrieved from <http://surl.li/jazoz>.

Kharkivska, A. A. (2009). Rozvytok informatsiinoi ta tekhnichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv yak pedahohichna problema. *Problemy трудової та професійної підготовки*, 4, 171–177.

REFERENCES

Kovalenko, O. E., Lazariev, M. I.,

Стаття надійшла 17. 04. 2023 р.

